Spolna i rasna diskriminacija u sportu: primjer karatea

Lenard, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:117:705967

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET
(studij za stjecanje visoke stručne spreme
i stručnog naziva: magistar kineziologije)

Ana Lenard

SPOLNA I RASNA DISKRIMINACIJA U SPORTU: PRIMJER KARATEA

(diplomski rad)

Mentor:
Prof. dr. sc. Benjamin Perasović

Zagreb, rujan 2016.

SPOLNA I RASNA DISKRIMINACIJA U SPORTU – PRIMJER KARATEA

Sažetak

Spolna i rodna neravnopravnost te rasizam su snažno prisutni u životu pojedinaca i sportu današnjice. Postavljamo pitanje definicije rasne i spolne diskriminacije, njihovu prisutnost i predrasude koje su stvorene utjecajem društva. Cilj ovog diplomskog rada je definirati pojmove rasizma i spolne, odnosno rodne neravnopravnosti najprije generalno u sportu, a zatim i u karateu. Cilj je približiti taj fenomen pojedincima i primjerima osvijestiti populaciju na njihovu prisutnost u sportu i društvu te ukazati na zajedništvo u borbi protiv različitih oblika diskriminacije.

Ključne riječi: spolna diskriminacija, rodna diskriminacija, rasna diskriminacija, sport, karate

SEXUAL AND RACIAL DISCRIMINATION IN SPORTS – EXAMPLES IN KARATE

Summary

Sexual and gender inequality and racism are nowadays strongly present in the lives of individuals and sport in general. We pose a question of definition of racial and gender discrimination, their presence and the stereotypes created by the influence of society. The goal of this paper is to primarily define terms like racism and sexual, i.e. gender inequality generally in sports, but also in karate. The aim is to bring this phenomenon closer to enlighten the general population through examples about its presence in sport and society and to show a way for a fight against various forms of discrimination.

Key words: gender discrimination, racial discrimination, sport, karate

SADRŽAJ

1.UVOD 4
2. SPOLNA I RODNA DISKRIMINACIJA KAO DRUŠTVENI FENOMEN 5
3. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U SPORTU 8
3.1 Žene u sportu 8
3.1.1 Mitovi 9
3.1.2 Odijevanje 9
3.1.3 Uspjeh 10
3.1.4 Sudjelovanje 11
3.2 (Ne)zastupljenost žena na trenerskim pozicijama 12
3.3 Mediji i neravnopravnost 13
3.3.1 Primjer Mokgadi Caster Semenye 13
4. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U BORILAČKIM SPORTOVIMA 15
5. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U KARATEU 17
5.1 (Ne)zastupljenost žena na trenerskim pozicijama u karateu 17
5.2 Treneri i diskriminacija 19
5.3 Spolna i rodna neravnopravnost na natjecanjima 20
5.4 Primjer Nellie Kleinsmidt 22
6. RASIZAM KAO DRUŠTVENI FENOMEN 24
7. UTJECAJ RASNE IDEOLOGIJE NA SPORT 26
8. RASIZAM U SPORTU 27
8.1 Primjeri rasizma u sportu 27
8.2 Borba protiv rasizma 29
8.2.1 „Black Power“ pozdrav 29
8.2.2 UEFA-ine kampanje protiv rasizma 30
8.2.3 „Rasizam prestaje sa mnom“ 31
8.2.4 Hrvatski sport u borbi protiv rasizma 31
9. RASNA DISKRIMINACIJA U KARATEU 33
9.1 Rasizam u karateu u Južnoj Africi 35
9.2 Rasizam u karateu u Europi 37
10. ZAKLJUČAK 39
11. LITERATURA 41

1.UVOD

Rasizam i spolna, odnosno rodna neravnopravnost prisutna je u suvremenom svijetu te duboko ukorijenjena u društvu. Ovim radom pokušat ćemo dati kratki sociološki osvrt na dva problema: rasnu i spolnu te rodnu diskriminaciju u sportu. Zatim ćemo analizom nekih slučajeva diskriminacije ukazati na postojanje navedenih fenomena u karateu. Karate je drevna borilačka vještina zadavanja, blokiranja i izbjegavanja udaraca upućenih golim rukama i nogama. Postao je jedan od najatraktivnijih sportova današnjice i na pragu je ulaska u obitelj olimpijskih sportova.

U prvom dijelu definirat ćemo pojmove roda i spola, rodne stereotipe, spolnu ideologiju i diskriminaciju. Osvrnut ćemo se na problematiku ženskog sudjelovanja u sportu koji je i danas smatran muškom aktivnošću. Naznačit ćemo probleme koji se javljaju u svezi sa ženskim natjecanjem i fokusirat ćemo se na rodnu neravnopravnost koja je prisutna u karate sportu.

U drugom dijelu rada definirat ćemo sociološke pojmove rase, rasne ideologije, rasizma kao i predrasude, diskriminaciju te stereotipan način razmišljanja. Navest ćemo primjere koji su obilježili rasizam u sportu općenito kao i rasizam u karateu. Jedan od razloga što je odabran baš karate leži u činjenici da sam aktivna sportašica i reprezentativka tog sporta već osamnaest godina. Postoje mnogo važniji razlozi kao što je velika popularnost te dugo očekivano priznanje Olimpijskog odbora da karate 2020. postane službeni olimpijski sport u Tokiju na Olimpijskim igrama.

2. SPOLNA I RODNA DISKRIMINACIJA KAO DRUŠTVENI FENOMEN

Razni sociolozi i drugi autori iz područja društvenih znanosti u velikoj mjeri govore o spolnoj diskriminaciji. Kako ne bi bilo pogreške u interpretaciji određenih pojmova vezanih za spolnu diskriminaciju služit ću se definicijama raznih autora iz autorskog rada Zrinke Bregled, *Rod, spol i žena u hrvatskom jeziku* . Sociolog Battle (2007.) tvrdi kako je kultura ta koja pred muškarce i žene postavlja različita očekivanja te im pruža različite mogućnosti što posljedično dovodi do njihovog različitog položaja u društvu. Socijalne norme u društvu u kojem odrastamo mogu naglašavati jednakost i ravnopravnost ili obrnuto, učiti pojedince kako muškarci i žene nisu ravnopravni te kako jedan spol ima više prava i moći od drugog (Battle, 2007; cit. prema Kamenov i Galić, 2010). U hrvatskom jeziku pojmovi spola i roda često se rabe kao sinonimi. Pojam spola obično se upotrebljava i u značenju roda. Kako bismo spriječili navedenu pogrešku služit ćemo se definicijama koje na jednostavan i razumljiv način objašnjavaju razliku. „**Spol** je biološka, unaprijed zadana razlika između žena i muškarca, a odnosi se na činjenicu da je netko rođen kao muška, odnosno kao ženska osoba“ dok je „**rod** sociološka kategorija koja se odnosi na činjenicu da osobe rođene kao muškarci ili žene u svojim kulturama i društvima odrastaju shodno obrascima društva koji su podložni promjenama.“ (Savić, 2009; cit. prema Breglec, 2015: 206) U društvu postoje unaprijed određene predodžbe o ljudima koje nazivamo stereotipima. Deaux (1998.) dalje tvrdi kako su **rodni stereotipi** generalizirana uvjerenja o tipičnim karakteristikama žena ili muškarca, poput predodžbi o fizičkim karakteristikama, osobinama ličnosti, poslovnim preferencijama ili emocionalnim predispozicijama (Deux, 1998; cit. prema Breglec, 2015: 206). Uloga žene obuhvaća majčinstvo i brigu o kući i obitelji dok uloga muškaraca obuhvaća privređivanje i zaštitu obitelji.

U našoj kulturi prisutan je utjecaj tradicionalnih socijalnih normi vezanih uz rodne uloge. U svakom društvu kategorije spola i roda utječu na svakodnevne interakcije. Vjerujemo da žene i muškarci imaju različite prirođene i stečene karakteristike a njihovo ponašanje je vezano za stavove i percepcije koje su prisutne u društvima. To je najbolje izraženo u odluci Suda u slučaju Hellmut Marschall protiv Nordrhein-Westfalen 1997. godine. „Izgleda da čak i kada su muški i ženski kandidati jednako kvalificirani, znaju se promaknuti muški kandidati radije nego ženski, osobito zbog predrasuda i stereotipa u vezi uloge i sposobnosti žena u poslovnom životu i straha, na primjer, da će žena češće prekidati karijeru, da će zbog obveza u kućanstvu i obitelji biti manje fleksibilna u pogledu

radnog vremena ili da će češće biti odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i dojenja. Iz tih razloga, činjenica da su muški i ženski kandidati jednako kvalificirani sama po sebi ne znači da imaju jednake šanse.“ (Stantić i Bilbija, 2014: 454) Diskriminacija temeljem spola je složena i komplicirana. „Prema zakonu, **spolna dskriminacija** označava svaku razliku ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja i korištenja ljudskih prava u političkom, gospodarskom, kulturnom i svakom drugom životu“, kaže Štimac Radin, ravnateljica vladinog Ureda za ravnopravnost spolova.[1].

Razlika između spolova bila je uzrok prve podjele odnosno diskriminacije utemeljenih na biološkim obilježjima. Žene su rađale i brinule se o djeci, dok su muškarci bili oslobođeni takve obveze. Tako se kroz povijest dogodila neravnoteža između rodova. Međutim, danas rodne razlike ne mogu opravdati rodnu diskriminaciju ili seksizam. „**Seksizam** je društveni i kulturni fenomen diskriminiranja ili segregiranja neke rodne grupe na temelju pripadnosti spolu, dok **rodna diskriminacija** podrazumijeva društveno djelovanje, isključivanje, iskorištavanje ili eksploataciju određene rodne grupe na temelju pripadnosti toj rodnoj grupi. Odnosi se na nejednak tretman žena i muškaraca na temelju roda te na osporavanje prava ili društvene prakse zbog rodnih predrasuda, u pravilu usmjerenih protiv žena. U društvu se seksizam prepoznaje i pokazuje upravo kao rodna diskriminacija koja znači preferiranje i privilegiranje pripadnika i pripadnica jedne rodne grupe, podcjenjivanje, omalovažavanje i degradiranje druge rodne grupe kroz oblike djelovanja, aktivnosti, ponašanja, stavova ili vrijednosti njihovih pripadnika i pripadnica, a na temelju kriterija spola. Rodna diskriminacija podrazumijeva i nejednaku raspodjelu moći, resursa i privilegija, u pravilu u korist muškaraca a na štetu žena u gotovo svim poznatim društvima, uključujući najrazvijenija.“ (Kamenov i Galić, 2009: 14)

U nastavku teksta služit ću se tvrdnjama Jaya Coakleya (2009.) koji govori kako **spolna ideologija** predstavlja međusoban odnos ideja i uvjerenja koja su široko rasprostranjena u društvu. Ona definira muževnost i ženstvenost, identificira osobe kao muške i ženske, vrednuje oblike seksualnog izražavanja i organizira spolni odnos. Tako su se po njemu razvila tri uvjerenja spolne ideologije:

[1] Dostupno na: http://www.roditeljski.info/magazin/2012/09/znate-li-sto-je-to-spolna-diskriminacija/

- Ljudsko biće je ili muško ili žensko.
- Heteroseksualnost je temelj za ljudsku reprodukciju, ostali izrazi osjećaja, misli i djelovanja su okarakterizirani kao neprirodno, abnormalno, devijantno ili nemoralno ponašanje.
- Muškarci su fizički jači i racionalniji od žena stoga im prirodno leži posjedovanje moći i vodećih pozicija u javnim sferama društva.

Iako se mnogi suprotstavljaju navedenim uvjerenjima, ona su toliko ukorijenjena u životima ljudi da utječu na životne odluke. U društvu je stvorena pretpostavka kako se sva ljudska bića dijele na dvije spolne/rodne kategorije: muško i žensko. Znanstvenici su objasnili kako je ljudsko tijelo sa svim svojim fizičkim i biološkim varijacijama komplicirano da bi se svrstalo u samo dvije kategorije. Činjenica je da se ljudi mogu roditi sa fizičkim varijablama koje ne odgovaraju ni jednoj kategoriji. Nove ideje o spolu i rodu počele su uzimati mah među ljudskom populacijom, ali još nisu dovoljno integrirane u društvu da bi uzrokovale promjene. S druge strane muškarcima je u interesu zadržati postojeću klasifikaciju jer su u nadređenim položajima u odnosu na žene. Uspjeh se povezuje s maskulinitetom i granice među spolovima postoje i one se smatraju normalnim i prirodnim. Svatko tko želi pomaknuti granice smatra se devijantnim. Muškarci koji žele biti izvan okvira često se smatraju „mlakonjama“, dok s druge strane žene su nazivane „muškaračama“. Žene imaju manje za izgubiti od muškaraca tako da one više pokušavaju promijeniti stereotipe vezane za spolove. Tako će na primjer djevojke i žene prije igrati hokej ili trenirati boks nego muškarci postati baletani ili sinkronizirani plivači. Sport podržava spolnu ideologiju koja privilegira muževnost i jasno odvaja heteroseksualne muškarce od žena i LGBTI osoba. Taj pristup marginalizira homoseksualce, lezbijke, biseksualce, transseksualce i interseksualce (LGBTI osobe) i dovodi do uvjerenje kako su oni nenormalni, neprirodni ili nemoralni zbog postojanja klasifikacija na muško i žensko. Takav način razmišljanja potiče homofobiju odnosno strah i averziju prema osobama homoseksualne orijentacije. Unatoč mnogim naporima da promijenimo takve stavove i spriječimo rodnu nejednakost, ona nažalost i dalje postoji u našim životima. „Bez obzira na to što je u zadnjem desetljeću bila proklamirana politička jednakost, što su donijete i neke institucionalne, ustavne i zakonske promjene u Hrvatskoj, rodna nejednakost nije se bitno poboljšala, osobito na tržištu rada, a u nekim aspektima još se više produbila.“ (Šmid, 2005; cit. prema Stantić i Bilbija, 2014)

3. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U SPORTU

Sport je danas utjecajna pojava i može dati pozitivan doprinos društvu. Bavljenje sportom, ako je pravilno vođen, potiče međusobno poštovanje i razumijevanje i spaja ljude različitih spolova, rasa, religija, dobi i imovinskog stanja. Unatoč mnogim različitim naporima za promicanje ravnopravnosti, u sportu prepreke i dalje postoje, jer se još uvijek smatra područjem u kojem prevladavaju „muške“ vrijednosti.

U ovom djelu rada služit ću se tekstom Tess Kay i Ruth Jeanes Women, *Sport and gender inequity,* zbog pristupa rodnoj nejednakosti kao posebnoj vrsti društvene nejednakosti u kontekstu sporta. Sport sam po sebi nije određen pojmovima muškog i ženskog, već se utjecajem čitavog niza faktora kroz prošlost sport definirao kao oblik maskuliniteta koji uzdiže muškarca iznad žena. "Maskulinitet sporta prije je proizvod načina na koji je sport bivao razvijan i institucionaliziran nego refleksija intrinzičnih kvaliteta sportskih aktivnosti. Po sebi, sport nije ništa idealno pogodniji muškarcima nego ženama, već je bio opsežno maskuliziran kroz povijest muške kontrole. Muškarci su kroz povijest kontrolirali sport, koristili ga za svoje svrhe i oblikovali ga da odgovara njihovim sposobnostima. Jednostavno naslijeđe toga jest da su rodne nejednakosti inherentne u strukturama sporta danas." (Kay i Jeanes, 2008: 133)

Prethodnu tezu možemo također potkrijepiti Coakleyem (2009.) koji navodi da je sport smatran muškim teritorijem, odnosno, da su muškarci kreirali sport vođeni rodnom ideologijom. Zapravo, muška je odgovornost fizički zaštiti žene, a sport je bio mjesto za utvrđivanje i dokazivanje heteroseksualne muževnosti. Premda su se određene ideje i uvjerenja o spolu promijenile s vremenom, nasljeđe ljudi koji su formirali suvremeni sport i oblikovali sportsku kulturu ostaje utjecajna danas.

3.1 Žene u sportu

U daljnjem tekstu usredotočit ćemo se na odnos žena i sporta, odnosno, rodnu nejednakost u modernom sportu, kao i utjecaj modernog sporta na rodnu nejednakost. U prošlosti ženama je bio zabranjen pristup sportu jer se smatralo da im nedostaju sposobnosti potrebne za sudjelovanje. Kroz povijest stvoreni su argumenti sprečavanja sudjelovanja

žena u sportu. Smatralo se kako su žene fiziološki „nepodesne“ za sportsku aktivnost te bi im ona mogla štetiti.

3.1.1 Mitovi

Djevojkama i ženama je rečeno da će treniranje napornog sporta uzrokovati posljedice oštećenja maternice, teški porođaj i neženstveno tijelo. Mnogi ljudi su vjerovali u te mitove jer su bili u skladu s rodnom ideologijom kako su žene slabije i stoga osjetljivije na ozljede i iscrpljenost koju sport donosi. Stoga su njihova sudjelovanja u sportovima uglavnom bila ograničena na aktivnosti uključujući pojedinačne izvedbe (umjetničko klizanje ili gimnastika) ili natjecanja u kojem mreže, trake ili druge prepreke dijele protivnike (tenis, badminton, plivanje, golf, streličarstvo, mačevanje) te su "zaštićeni" od fizičkog kontakta. Mitovi su s vremenom opovrgnuti, ali oni koji nemaju pristup znanju iz biologije i anatomije mogu i dalje vjerovati mitovima koji isključuju žene iz sporta. Ova činjenica je osobito istinita u kulturama gdje je stopa pismenosti niska, a muškarci kontroliraju informacije kao i politiku sporta. Stvorena su tako uvjerenja kako briga o djeci, održavanje doma i vođenje kućanstva moraju biti glavne aktivnosti žena u slobodno vrijeme. Tako je i sam otac modernog olimpijskog sporta Pierre de Coubertin izjavio da ženska funkcija u sportu nije da se same natječu, već da aplaudiraju muškom natjecatelju. To dakako ne vrijedi za današnje vrijeme. Žene se danas bave sportom i društveni status ženskog sporta je bolji nego u vrijeme Coubertina. Deklaracija Europskog parlamenta nakon Izvješća o ženama i sportu potvrđuje činjenicu izjavom „Ženski sport izraz je prava na ravnopravnost i slobodu svih žena da preuzmu kontrolu nad svojim tijelima i javno sudjeluju u sportovima, bez obzira na nacionalnost, dob, invaliditet, spolnu orijentaciju ili vjeru.“ (Talleu, 2011: 11)

3.1.2 Odijevanje

Coakley (2009.) ističe kako su žene koje se bave sportom tjelesno neprivlačne te su kvalitetom i ponašanjem u suprotnosti sa 'pravim' feminitetom. Čak i danas, mnoge se sportašice opisuju kao dame zbog nasljedstva kada su trebale dati drugima do znanja da se neće baviti sportom kako ne bi ugrozile *status quo* ili pretpostavljenu fizičku superiornost muškaraca. Tijekom natjecanja su nosile suknje, vrpce, repiće i ostale dodatke koji ukazuju na ženstvenost. Na taj način nisu previše utjecale na normativne granice prema spolovima.

Cilj je bio istaknuti ženstvenost i ublažiti bilo kakve veze s maskulinitetom. Sportašice danas koriste *reformiranu ispriku* (Slika 1). Ponosno izražavaju svoju asertivnost, žilavost i zasluženo mjesto u sportu, dok u isto vrijeme izražavaju svoju ženstvenost kroz odjeću, šminku kao i poziranje sa ili bez odjeće u časopisima. Drugim riječima, „guraju“ granice tako da daju više prostora ženama da budu sve što žele biti, ali ne žele izbrisati ili transformirati prevladavajuću rodnu ideologiju.

Slika 1 – Reformirana isprika

Izvor - www.klix.ba

Žene putem odjeće naglašavaju svoju ženstvenost kako ih muškarci ne bi optužili da pretjeruju sa pomicanjem spolnih granica i iskazivanjem maskuliniteta. Na taj način privlače muške gledatelje koji im tako odobravaju natjecanja u muškom sportu.

3.1.3 Uspjeh

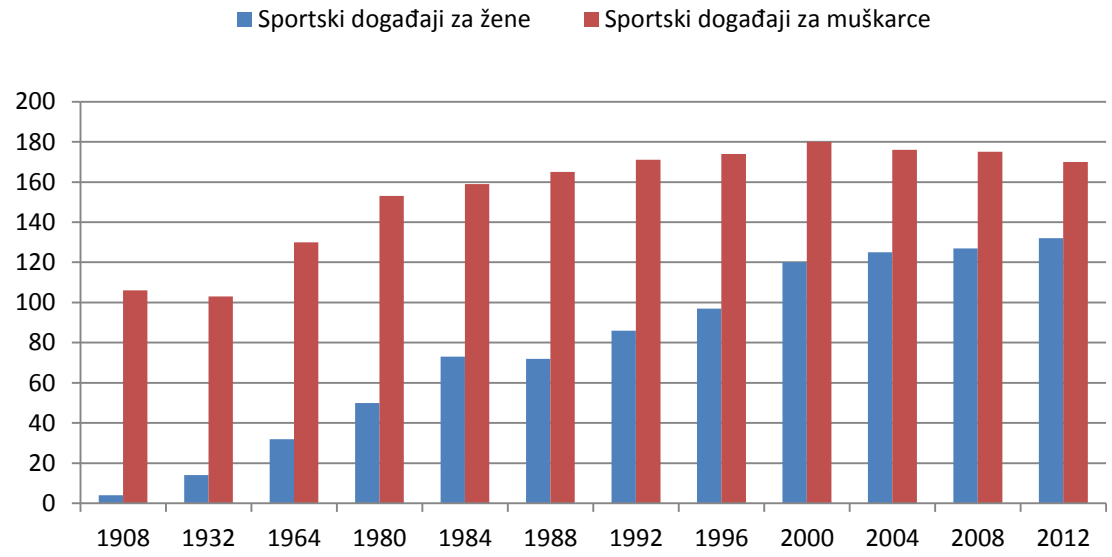
Zanimljivo je kako se uspjeh sportašica pripisuje njihovoj muževnosti pa samim time veže na sebe pitanja o njihovoj seksualnoj orijentaciji kao i rodnoj pripadnosti. Drugim riječima, uspješne žene su 'muškobanjaste' te idu protiv svoje ženstvenosti. Žene po prirodi nisu rođene za sportski uspjeh te su u tom polju podređene muškarcima. Stoga, sport predstavlja okruženje u kojem se i dalje slavi muška snaga i dominacija, pogotovo po pitanju rodne i spolne nejednakosti te je kao takav najotporniji na promjene. „Sve veća istaknutost žena u drugim područjima društva, kao u radništvu, ostavlja sport kao jedno od posljednjih

područja u javnoj domeni u kojima su sila i zastrašivanje kao i drugi konstrukti maskuliniteta prihvatljivi. Muškarci mogu koristiti arenu sporta da slave svoju snagu i superiornost bez propitivanja i kao takvi mogu ne biti voljni dopustiti da sport postane još jedno područje u kojem se žensko prisustvo smatra prihvatljivim." (Kay i Jeanes, 2008: 131)

3.1.4 Sudjelovanje

Sport je nejednak samom činjenicom da je on proizvod određenih društvenih skupina koje ga oblikuju po sebi. Unatoč tome što se stvari mijenjaju žene i dalje u sportu sudjeluju mnogo rjeđe i manje nego muškarci (Slika 2). Međunarodni olimpijski odbor nije odobravao trčanje na 1500 metara za žene sve do 1972. godine. Nije dozvolio maraton sve do 1984. godine, a hrvanje i boks je uveden 2004. Košarka, hokej na travi, nogomet i ostali timski sportovi označeni su prostima zbog čega ženski ekipni sportovi nisu uvedeni na Olimpijske igre sve do 1964. godine. Prvo je priznata odbojka na pijesku nakon čega postupno slijede ostali sportovi. 1976. košarka, veslanje i rukomet; 1980. hokej na travi; 1996. nogomet i softball i 1998. godine hokej na ledu.

Slika 2 - Broj sportskih događaja na Ljetnim Olimpijskim igrama, 1908-2012

Izvor: Coakley, 2009., 202 str,

3.2 (Ne)zastupljenost žena na trenerskim pozicijama

Nije sporna činjenica kako je malo žena na trenerskim pozicijama. Dovoljno je upaliti televizor, pogledati sportske programe i uvjeriti se kako dominiraju muškarci u velikoj mjeri. Najbolje obrazloženje zašto su žene nedovoljno zastupljene na pozicijama trenera, kao i ostalim važećim funkcijama daje Coakley (2009.) sljedećim pretpostavkama:

- Pogrešno uvjerenje da žene ne mogu ispuniti očekivanja muškaraca u sportu.
- U usporedbi s muškarcima žene imaju manje strateških veza i mreža za dobivanje posla.
- Odbori koji traže posao su prvenstveno sastavljeni od ljudi koji za kriterij procjene koriste rodnu ideologiju što su po njima ženski kandidati manje kvalificirani od muških.
- Mnoge žene nisu imale sustav podrške i priliku za razvoj karijere za razliku od muškaraca.
- Više je vjerojatno da će žene doživjeti seksualno uznemiravanje što ih vodi u propast ili odvraća od mjesta treniranja ili ostalih radnih mjesta u sportu.

Zbog navedenih razloga, muškarci danas treniraju većinu ženskih sportova, okupiraju vodeće pozicije u ženskim programima i donose odluke koje utječu na žene i djevojke diljem svijeta. Istovremeno žene nemaju nikakav utjecaj u muškom sportu. Nedovoljna zastupljenost žena na pozicijama moći i odlučivanja za posljedicu ima smanjeno sudjelovanje i interes u bavljenju sportom. „Ženska nezastupljenost u strukturama sporta nije samo nepravedna sama po sebi, već ima i dalekosežne posljedice po žensku involviranost u sportu kao sudionicu.“ (Kay i Jeanes, 2008: 142) U mnogim je europskim zemljama udio žena s tehničkim i administrativnim poslovima u sportskim organizacijama malen. U Švicarskoj žene čine samo 36% trenera i menadžera. U elitnim sportovima ta brojka se smanjuje na 19%. Nezastupljenost žena na vodećim pozicijama postoji širom svijeta (Talleu, 2011). Činjenica je kako Međunarodni olimpijski odbor nije imao ženskog člana od 1894. do 1981. godine i nikada nije imao ženskog predsjednika. Žene sada čine 19% članova, ali od petnaest članova izvršnog odbora sudjeluju samo dvije žene. Nezanemariva je činjenica kako većina žena sudjeluje u komisiji za žene i sport sa puno manjim utjecajem nego u ostalim komisijama. Situaciju najbolje prikazuje sljedeća tablica:

Tablica 1 - Zastupljenost žena u Nacionalnim olimpijskim odborima i Međunarodnim sportskim federacijama, 2010.

	Nacionalni olimpijski odbori	Međunarodne sportske federacije
Žene u izvršnom odboru	18%	18%
Žene predsjednice	4%	3%
Žene tajnice	9%	4%

Izvor: Coakley, 2009; 208 str.

3.3 Mediji i neravnopravnost

Spolnu, a time i rodnu neravnopravnost uočavamo kod medijske popraćenosti sporta. Ne može se poreći da se u raznim medijima malo govori o ženskom sportu i sportašicama. Sport je kao medijski proizvod uglavnom orijentiran ka dominantnoj društvenoj skupini, odnosno muškarcima. Ženski je sport od strane medija često marginaliziran: "Rijetki ženski sportovi mogu se naći u televizijskim rasporedima, a i onima koji se nađu daje se niska pokrivenost." (Stead, 2008: 339) Medijska popraćenost i pažnja u kontekstu sporta vrlo je važna. U nastavku teksta bit će prikazano kako medijska pažnja može negativno utjecati na život sportaša.

3.3.1 Primjer Mokgadi Caster Semenye

Mokgadi Caster Semenya (Slika 3) je osvajačica zlata na 800m na Svjetskom prvenstvu 2009. godine. Njezine protivnice i ostali članovi drugih nacija dovodili su u pitanje njezinu spolnu identifikaciju. Prema njihovim kulturnim standardima ona nije bila ženstvena i optužili su je da nije 'prava' žena. Semenya dolazi iz Afrike iz siromašne obitelji. Mnogi Afroamerikanci vjeruju da su predrasude o Semenyi temeljene na kombinaciji rasizma i neznanju o ljudima druge boje kože. Za razliku od mnogih osamnaestogodišnjih djevojaka iz bogatih država, Semenya nije odrasla u kulturi u kojoj se ističe ženstvenost pomoću frizura, šminke, izbjeljivanja zubi, slatkih odjeća kao i usvajanja raznih gesti i stilova koji potiču ženstvenost. Međunarodni atletski savez zahtijevao je ispit kojim će se dokazati njezin pravi spol. Godinu dana kasnije dokazano je da je Semenya osoba ženskog spola i dopustili su joj da se ponovno natječe za događaje koje organizira Međunarodna atletska federacija (IAAF). Taj događaj privukao je svjetsku medijsku pozornost i kao posljedica

dijagnosticirana joj je depresija. Srećom, njezin sustav za podršku bio je jak te se vratila sportu 2011. i sudjelovala na Olimpijskim igrama u 2012. godini.

Slika 3 - Mokgadi Caster Semenyja, osvajačica zlata na Svjetskom prvenstvu u Berlinu 2009., nakon čega ju je Međunarodni olimpijski odbor slao na spolnu identifikaciju
Izvor: www.thinkprogress.org

4. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U BORILAČKIM SPORTOVIMA

I danas u modernom društvu postoji bezbroj predrasuda u svijetu borilačkih sportova. Iako žene i djevojke pomiču spolne granice i iako je većina sportova pristupačna ženama, i dalje postoje uvjerenja kako bi trebalo zabraniti sudjelovanje žena u *muškim* sportovima poput borilačkih sportova, nogometa ili jahanja bikova. Gledanje žena kako se hrvaju ili bore izaziva u muškarcima nemir te ih ponižavaju, pričaju viceve o njima, banaliziraju sportove te ukazuju na moralna ili sigurnosna pitanja u vezi žena koja se bave tim sportovima. U profesionalnom je sportu problem rodne nejednakosti naglašeniji. Situacija za žene je nepovoljna posebno u sportovima koji se smatraju muškima, te su predrasude o ženama i ženskoj inferiornosti i dalje prisutne. U karateu žene su u lošijoj poziciji nego muškarci zbog postojećih razlika u tjelesnoj snazi i brzini. Činjenica jest da razlike između muškaraca i žena u područjima motorike, specijalnosti i percepciji postoji ali treba uzeti i tvrdnje kako te razlike nisu nužno biološki uvjetovane već su velikim djelom proizvod društvenih faktora. Koristeći se tekstom Iris Marion Young (1980.) treba uzeti u obzir njene tvrdne o razlikama između muškaraca i žena. Ona tumači kako se muškarcima i ženama od najranije dobi ne pristupa na isti način i kroz odgoj ih se uči da svoja tijela koriste na različit način. Ta razlika u pristupu i odgoju proizlazi iz ustaljenih društvenih normi koje propisuju što se smatra muževnim, a što ženstvenim u svim aspektima iskustva i života.

Postoje predrasude da su djevojke koje se bave borilačkim sporovima muškobanjaste, čiji se spolni identitet dovodi u pitanje jer se ne uklapaju u kategorije na temelju kojih muškarci odlučuju što je primjereno ženama. Koncept ženstvenosti je socijalno konstruiran. Ženska tjelesnost ne postoji sama po sebi. „Držim da *ženstvenost* nije misteriozna kvaliteta ili esencija koju sve žene imaju naprosto činjenicom da su biološki žene. Ona je radije set struktura i uvjeta koji razgraničavaju tipičnu situaciju bivanja ženom u određenom društvu, kao i tipičan način na koji same žene žive tu situaciju. Ovako definirano, nije nužno da je svaka žena *ženstvena* odnosno, nije nužno da (kod svih) postoje distinktivne strukture i ponašanja tipična za situaciju žena." (Young, 1980: 140) Društvo i povijest definira ženstvenost. Svako odstupanje od društvenih normi predstavlja opasnost i mogućnost marginalizacije. Iako je žena sve više u borilačkim sportovima, uvijek će biti njihovih protivnika. „Poštujem djevojke koje predstavljaju svoju zemlju na Olimpijskim igrama u boksu, hrvanju... Ali ne podržavam žene u MMA borbama. Žena

mora biti domaća božica, mora odgajati djecu i biti ženstvena. Ima mnogo drugih sportova u kojima mogu nastupati, ali MMA za mene nije jedan od njih“ rekao je Fedor, ambasador sporta u Rusiji.[2]. Iako su ga mnogi okarakterizirali šovinistom, više od 70% stanovnika dijelilo je njegovo mišljenje. U karateu je situacija ipak drugačija. Žene su zastupljene više nego ikada i imaju potporu muškaraca. Situacija je više nego zadovoljavajuća, ali rodne nejednakosti ipak postoje. Sljedeći primjeri u tekstu niže, to potvrđuju.

[2] Dostupno na: http://www.vecernji.hr/borilacki-sport/emelianenko-mma-nije-za-zene-one-trebaju-odgajati-djecu-943004

5. SPOLNA I RODNA NEJEDNAKOST U KARATEU

Karate je borilačka vještina borenja bez oružja porijeklom sa Okinawe u Japanu. U doslovnom prijevodu, *kara* znači prazna dok *te* predstavlja ruku ili šaku, dakle, prazna ruka. Drugim riječima, boriti se bez oružja u rukama. Tradicionalno poimanje karatea ukazuje da se najprije radilo o borilačkoj vještini s ciljem da se karatista zaštiti, a protivnika usmrti. Taj period karatea karakteriziralo je vježbanje na jedan udarac, jer se težilo jednim udarcem usmrtiti protivnika. Svjetska popularnost karatea je posljedica intervencije nepoznatog vojnog liječnika, koji je primijetio da su vojni novaci s Okinawe fizički izuzetno spremni. Shvatio je to kao posljedicu *te-vještine*. Svoja zapažanja dostavio je ministru vojske, pa je japanska vlada naredila da od 1902. godine u školama na Okinawi *te* postane obvezni dio tjelesnog obrazovanja. Karate je u doba nacionalne euforije u prvim desetljećima 20. stoljeća pridružen velikoj obitelji bugija - tradicionalnih japanskih borilačkih vještina (mačevanje, gađanje lukom i strijelom, borenje kopljem itd.), koje su njegovane u suvremenoj japanskoj vojsci jer su oštrile vojnički duh. Japanski vladari bili su zadivljeni karateom pa su od karate majstora s Okinawe tražili da ga javno prikazuju. Za to je određen Gicin Funakosi, čovjek ogromnog talenta i sposobnosti, koji je donio karate u Japan 1922. godine i koji je prihvaćen kao otac modernog karatea. Do kraja šezdesetih karate postaje najpopularniji i najmasovniji borilački sport. Sedamdesetih godina, s pojavom prvih filmova na temu borilačkih vještina, dvorane u karate klubovima postaju prepune. Tih godina snažno se razvija natjecateljski karate. Osamdesetih godina popularnost karatea ne pada, a sportski karate bilježi velike uspjehe. Danas karate nije samo poseban oblik samoobrane, već pruža priliku zdravog i uravnoteženog načina života koji objedinjuje tjelesno, umno i duhovno. Kao sport i borilačka vještina, karate potiče samodisciplinu i razvija usredotočenost i svijest. Njegova interaktivna narav nudi temelj za učenje i vježbanje životnih vještina poput skromnosti, uzajamnog poštovanja, iskrenosti i pozitivnog razmišljanja. Sve to zajedno, s pravilima ponašanja koja uključuju samokontrolu, tvore načela na kojima je karate utemeljen.

5.1 (Ne)zastupljenost žena na trenerskim pozicijama u karateu

Premalu zastupljenost žena na trenerskim pozicijama u karateu najbolje opisuje istraživanje Milana Nešića 2007. godine na temu *Žene i menadžment karate sporta*. Poslužit ću se njegovim podacima kako bih što zornije predočila situaciju žena u karateu.

Iako je Nešić proveo istraživanje u Republici Srbiji, minimalna je razlika u podacima za Hrvatsku. Tako su 2016. godine na skupštini Hrvatskog karate saveza izabrana nova tijela saveza. Plijeni podatak kako su svi članovi upravnog i nadzornog odbora, kao i treneri i izbornici svih uzrasnih kategorija isključivo i samo muškarci.[3] Taj podatak ukazuje na nesrazmjer žena u odnosu na muškarce u upravljačkom dijelu organizacije. Struktura Hrvatskog karate saveza (Tablica 2) najbolje će predočiti postojeću situaciju. Broj žena koje su uključene u procese vođenja organizacije u karateu znatno je niži u odnosu na muškarce, posebno kada je riječ o trenerskim pozicijama. U Hrvatskoj broj trenerica je izrazito malen i trenerske poslove obavlja svega 6% žena (Čustonja, Jukić, Milanović, 2011: 6).

Tablica 2 - Struktura Hrvatskog karate saveza

	Broj muškaraca	**Broj žena**
Upravni odbor	7	0
Nadzorni odbor	3	0
Liječnička komisija	0	1
Registracijska komisija	1	0
Komisija za pojaseve	1	1
Stegovna komisija	1	0
Komisija za marketing	1	0
Natjecateljska komisija	5	0
Sudačka komisija	5	1
Izbornici	10	0
UKUPNO	34	3

Izvor: (http://www.karate.hr/struktura/)

I u karateu, kada se razmatraju određeni odnosi značajni za sportsku djelatnost i sudjelovanje u pojedinim aktivnostima, spolne razlike mogu biti od značaja za sam ishod i kvalitetu te aktivnosti. Neosporna je činjenica da se karate sportom uspješno mogu baviti muškarci i žene, kako u natjecateljskom pogledu, tako i u drugim oblicima angažiranja,

[3] Dostupno na: http://www.karate.hr/struktura/

naročito u sportskom menadžmentu. Međutim, svakodnevna praksa pokazuje da evidentne biološke, ali i prisutne društvene razlike, mogu znatno utjecati na njihov tijek, kvalitetu i efekte koji se određenom aktivnošću postižu. Diskriminativni odnos angažiranosti ženske populacije i u karate sportu potvrđuje kako je u realnom društvenom okruženju ovaj problem jako izražen.“ (Nešić, 2007: 66) Za utvrđivanje karakteristika spolne zastupljenosti u menadžerskim strukturama karate klubova na području Vojvodine dobiveni su podaci (Tablica 3 i Tablica 4) koji se mogu promatrati kao pojavna tendencija stanja karate sporta u cjelini.

Tablica 3 - Spolna struktura klupskog menadžmenta u Karate savezu Vojvodine

Spol	Treneri	%	Predsjednici	%	Tajnici	%	UKUPNO	%
Ž	7	8,75	2	4,0	22	55,0	31	18,24
M	73	91,25	48	96,0	18	45,0	139	81,76
∑	80		50		40		170	100

Izvor: Nešić, 2005., 66 str.

Tablica 4 - Zastupljenost žena-trenera u sportu Srbije

SPOL	KARATE SAVEZ SRBIJE			U SPORTU SRBIJE	
	Broj	% Valid	%	Broj	%Valid
Ž	16	7,40	0,6	155	5,85
M	200	92,60	7,54	2496	94,15
∑	216	100	8,14	2651	100

Izvor: Nešić, 2005. 67 str.

Prikazani rezultati pokazuju da je zastupljenost žena u vodećim menadžerskim funkcijama karate sporta, posebno u operativnim u koje se svakako ubraja i trenerska pozicija, gotovo simbolična (Nešić, 2007.).

5.2 Treneri i diskriminacija

Treneri karatea su uglavnom nekadašnji karate natjecatelji. Činjenica je da mnogo više muškaraca nakon natjecateljske karijere ostaje i dalje aktivno u karate sportu kao treneri. To potkrjepljuje i podatak iz istraživanja (Nešić, 2005.) gdje je utvrđeno da samo 7% žena

aktivno rade kao treneri u karate klubovima u Vojvodini. Osim nedovoljne zastupljenosti žena u karateu, one također znaju biti diskriminirane od strane trenera. Često biraju muškarce za demonstraciju određenih tehnika smatrajući ih jačim i sposobnijima od žena. U borilačkim sportovima djevojke su nazivane pogrdnim imenima i redovito podcjenjivane od strane muškaraca. Isto tako, nerijetko su prisutni i primjeri seksualnog uznemiravanja žena no o toj se problematici još uvijek ne govori „javno".

5.3 Spolna i rodna neravnopravnost na natjecanjima

U Hamburgu je 1970. godine održan 8. europski karate kongres na kojemu je prihvaćen repasažni sistem natjecanja i usvojene su težinske kategorije. U muškaraca je usvojeno šest kategorija, dok je u žena samo tri. Na taj način su se iz jedne države samo tri žene uspjele kvalificirati na natjecanja i tako je smanjena prilika za sudjelovanje ostalim sportašicama. Uvođenjem novih pravila 2009. promijenile su se težinske kategorije i tako se povećala prilika žena za uspjeh u karate sportu. Isti broj kategorija je usvojen i za žene i za muškarce. Brojimo pet težinskih kategorija za oba spola. Postignut je veliki napredak ali i dalje postoje nejednakosti vezane za sudjelovanja na natjecanjima. U ekipnom dijelu natjecanja muškarci broje sedam članova ekipe, dok djevojke samo četiri. Ravnopravnost u težinskim kategorijama nalazimo u svim dobnim kategorijama, osim kod kadeta gdje dječaci sudjeluju u pet težinskih kategorija, dok djevojke samo u tri. Natjecanja su podređena muškarcima. Finalne ekipne borbe su zadnji dan natjecanja gdje se muškarci imaju vremena odmoriti i pripremiti. S druge strane, pojedinačne i ekipne finalne borbe za žene se odvijaju na isti dan što ukazuje na diskriminaciju jer se na sport u cjelini, pa time i na karate gleda još uvijek kao na „mušku aktivnost".

U Hrvatskoj se već devet godina održava Svjetski kup za mlade karataše. Prije natjecanja održavaju se seminari koje vode svjetski prvaci. 2016. godine seminar za kate vodili su Luca Valdesi i Rika Usami. S druge strane zanimljiva je činjenica da su za kumite svi instruktori bili muškarci, i to: Rafael Aghayev, Pedja Stojadinov, Douglas Broze i David Benetelo. Oni su daleko najbolji karataši na svijetu, ali postavlja se pitanje zašto nema niti jedne instruktorice poput aktualne svjetske prvakinje Lucie Recchie ili Sare Cardin. Telefonskim razgovorom na postavljeno pitanje Davor Cipek pomoćnik tehničkog direktora svjetskog kampa tumači sljedeće: „Svjetska karate federacija (WKF) je u dogovoru sa tehničkim organizatorom kampa (Hrvatski karate savez) u pripremnoj fazi

trening kampa (listopad 2015.) dostavila pozive na osvajače odličja europskih i svjetskih medalja da bi bili angažirani kao instruktori na kampu WKF u Umagu u lipnju-srpnju 2016. U prvoj fazi upućen je poziv na pet stranih muških instruktora i tri strana ženska instruktora. Dva ženska instruktora su zahvalila na pozivu jer im se taj termin nije uklopio u njihove dogovorene obaveze u navedenom terminu održavanja kampa.“ Time je dakle pobijena teza pretpostavljene diskriminacije. Organizatori su ukazali na pomake u smislu postizanja ravnopravnosti među sportašima te se stoga nadamo da će dogodine broj ženskih instruktora biti veći.

S druge strane, muški sport ne samo da sam po sebi donosi više novca jer je ljudima zanimljiviji, već nastavno na to privlači i više sponzora te medijske pažnje njima i klubovima. Postoje razlike u tretmanu ženskog i muškog sporta po samom pristupu sportu, ali i po primanjima sportašica i sportaša. Žene u drugim sportovima zarađuju puno manje od muških kolega. Karatašice su plaćene jednako kao i muškarci, ali postoji nekoliko izuzetaka. U Samoboru se već 25 godina održava tradicionalni karate turnir Grand Prix Croatia. Velika manifestacija karate sporta, jedna je od najmasovnijih natjecanja u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe. Na turniru sudjeluje više od 1500 natjecatelja iz 26 država. Prepoznat je kao najbolje organiziran karate turnir koji plijeni pažnju svih ljubitelja borilačkih sportova. Zanimljiv je i podatak natjecanja u Open kategoriji za seniore i seniorke. 2008. godine seniorima je za osvajanje zlata dodijeljen automobil, a seniorkama moped. Potrebno je istaknuti kako od te godine seniorke nemaju mogućnost nastupa, dok je u konkurenciji seniora predviđen bogat fond nagrada od nekoliko tisuća eura. Razlike u novčanim nagradama postoje na tzv. tradicionalnim međunarodnim karate priredbama. Postoje dva različita natjecanja za žene i muškarce. Iako organizator nije isti, cilj, sustav i način natjecanja jest. Natjecanje za muškarce zove se Super Eight, a za žene Top Ten. Između ostalog, cilj tih priredaba jest afirmirati Republiku Hrvatsku i grad Zagreb, dok Top Ten također ima naglasak na bavljenje sportom ženske populacije. To su jedinstvene i najjače manifestacije za žene i muškarce na svijetu, a okupljaju sam vrh karatea, osvajače medalja sa svjetskih i europskih prvenstva. Nagradni fond za muškarce je 5000 eura za prvoplasiranog, 3000 eura za drugog te 1000 eura za osvajača brončane medalje. 2016. godine nagradni fond je smanjen za 3000, 1500 i 1000 eura za osvajače zlata, srebra i bronce, ali ipak je dvostruko veći nego za žene. Seniorke tako osvajaju 2000 američkih dolara za prvo mjesto te 1000 za drugo, dok se brončana medalja ne vrednuje.

5.4 Primjer Nellie Kleinsmidt

Nellie Kleinsmidt je bila visoko cijenjeni i rangirani trener, sudac, administrator i menadžer. Njezino ime je sinonim za karate, posebno među Afroamerikancima i ženama općenito. Ne samo da je bila aktivna na svim razinama, nego je i za svaku od njih ostvarila i značajna postignuća. Borila se protiv diskriminacije cijeli svoj život, prevladala rasne i spolne borbe te dala neprocjenjiv doprinos u ženskom karateu u Južnoj Africi. Unatoč raznim impresivnim postignućima, Kleinsmidt je i osnivačica foruma ženskog karatea (slika 3). Svrha foruma je okupljanje trenerica iz raznih klubova. One razmjenjuju iskustva i pomoću stečene stručnosti sudjeluju u napretku ženskog sporta. Također se održavaju tečajevi samoobrane. Cilj je osigurati ženama i djevojkama priliku za slobodno izražavanje, sudjelovanje i razvijanje karatea kroz vještine i znanja, unatoč problemima superiornosti muškaraca koji žele izbaciti žene, kao i problem nadmoćnog broja muških trenera koji smatraju da su borilački sportovi isključivo muške aktivnosti. Forum sadrži tečajeve u borbi protiv silovanja i seksualnog uznemiravanja. Osim navedenih razloga, cilj je povećati broj ženskih trenera i administratora. Žene su često bile isključivane na treninzima. Muškarci su izbjegavali raditi sa ženama i na njih se nisu obazirali, čak su i odbijali raditi sa njima. Treneri su se prema ženama odnosili drugačije nego prema muškarcima koji su tada bili teški zagovornici neravnopravnosti među spolovima. Tvrdili su kako žene plaču ako prejako padnu. Kleinsmidt također svjedoči kako su je treneri često podcjenjivali nudeći joj lakše alternative originalnim vježbama. Odlučno je uzvratila udarac. Rekla je treneru da je tretira kao pravog borca, a ne kao osobu različitu od muškarca. Vjerovala je da se žene trebaju tretirati jednakopravno muškarcima. Smatrala je da se žene moraju znati nositi sa izazovima koje karate postavlja pred njih jer ga u protivnome ne trebaju trenirati. Neprestana usporedba muškaraca i žena u fizičkim predispozicijama dovodila je u pitanje sposobnosti žena da se nose sa zadacima karatea. Na taj način žene su bile marginalizirane i neprestano isključivane iz osobnog razvoja kao i mogućnosti demonstracije svojih znanja i vještina. Borba za veću ravnopravnost žena završena je tek 1992. godine uslijed neumornih napora žena poput Nellie Kleinsmidt. Diskriminacija žena temeljena je na zabludi u vezi ranjivosti ženskog tijela uključujući strah od oštećenja reproduktivnih organa. Stoga su ti mitovi korišteni za isključivanje žena u borbama koji je do 1992. godine bio ekskluzivno pravo muškaraca. Iako žene posjeduju fizičke sposobnosti za karate, s vremena na vrijeme pojave se treneri koji osjećaju potrebu da demonstriraju svoju fizičku snagu tako da namjerno ozljede žene tijekom treninga.

„Nekada kada vježbaš s muškarcima oni žele pokazati da su bolji od tebe tako da te ozlijede. Pa sam stoga pitala za dopuštenje trenera da udarim gdje god želim“ izjavila je Nellie Kleinsmidt (Mangan i Hong, 2001: 224). To je ujedno bila njezina životna filozofija - *udari koliko i primiš*. Postala je poprilično žilava u ponašanju prema onima koji bi je namjerno pokušali povrijediti kako bi je obeshrabrili. Ukazuje na činjenicu zlostavljanja pomoću fizičke snage u karateu kako bi muškarci demonstrirali svoju superiornost. S druge strane, svjesna je realnosti kako su i danas mnogi ljudi uvjereni kako je karate potencijalno opasan za djevojke i žene. Kleinsmidt je imala krucijalnu ulogu u suzbijanju takvih uvjerenja. Istovremeno je naglašavala samoobranu i druge značajke osnaživanja, te promociju drugačijeg stava o karateu.. Tvrdila je da će se žena i djevojke ozlijediti samo ako nema kontrole, a samokontrola je jedinstvena osobina karatea koja mora biti pojačana na treninzima i natjecanjima.

Slika 4 - Nellie Kleinsmidt (lijevo) kao osnivačica foruma ženskog karatea u svrhu napretka ženskog sporta i borbe protiv neravnopravnosti

Izvor: www.fightland.vice.com

6. RASIZAM KAO DRUŠTVENI FENOMEN

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije 13. prosinca 2002. godine definirala je **rasizam** kao vjerovanje da razlike u rasi, boji kože, jeziku, religiji, nacionalnosti ili nacionalnom ili etničkom porijeklu, uzrokuju prijezir prema pojedincu ili grupi pojedinaca, ili stvaraju osjećaj superiornosti nekog pojedinca ili grupe pojedinaca (Blažević i Alijagić, 2010: 881). Problem rasizma je kompleksan i nalazimo ga u svim sferama društvenog života. Kako bih što bolje opisala postojeću problematiku rasizma u sportu služit ću se poglavljem *Race and ethnicity* iz knjige Jaya Coakleya, *Sports in Society* (2009.). Prema Coakleyu, **rasa** se odnosi na populaciju ljudi koja vjeruje da je prirodno ili biološki različita od drugih populacija. Postoji samo onda kada ljudi koriste sustav klasifikacija koja dijeli sva ljudska bića u različite kategorije. Rasne razlike se stoga trebaju shvatiti kao fizičke varijacije koje su pripadnici neke zajednice ili društva izdvojili kao socijalno društveno značajne. Razlike u boji kože, primjerice, smatraju se značajnima, dok se razlike u boji kose takvima ne smatraju. Coakley (2009.) dalje definira **rasnu ideologiju** kao skup ideja i vjerovanja koje su ljudi koristili kako bi dali značenje boji kože i kako bi procijenili ljude u terminima rasne klasifikacije. Fizička i kulturna raznolikost su životne činjenice, gdje su ljudi kroz povijest kategorizirali jedan drugoga, često koristeći fizički izgled i kulturno obilježje.

Mislioci i filozofi su već u 17. stoljeću smatrali da se ljudske rase ne razlikuju samo prema morfološkim osobinama, već i prema psihološkim sposobnostima, pa odatle, prema ovoj teoriji, postoje *više* i *niže* rase. Rasist tako misli da su određeni pojedinci superiorniji ili inferiorniji od drugih zbog rasnih razlika. Ideja rase imala je snažan utjecaj na povijest i društvo. Coakley (2009.) dalje govori kako koncept rase stvara kategorije i klasifikacije ljudi koje se zatim koriste kao pretpostavka za postojanje socijalnih razlika i nejednakosti u društvu. Iako se istraživanjima iz 1950. godine dokazalo da koncept rase nije biološki važeći, rasa ipak postoji kao biološki mit koji je utemeljen na društveno stvorenim idejama o sposobnostima za koje se pretpostavlja da su biološke. Istraživanje je potvrdilo teoriju da vanjske osobine poput boje kože, tekstura kose i oblika očiju nisu genetski povezani s obrascima razlika između ljudi. Također je dokazano da postoji više bioloških razlika unutar pripadnika jedne rasne populacije nego što postoji između bilo koje dvije druge rasne populacije. Iako rasizam kao biološki važeći pojam ne postoji, njegov značaj utjecao je na ljudske živote. Ljudi su razvili ideje oko boje kože. Pogrešna percepcija rase dovela

je do predrasuda koje na sebe vežu diskriminaciju**.** Prema Škiljanu i Babiću (2014.) **predrasude** o drugima su dio naše socijalizacije, od primarne i obiteljskog kruga do sekundarne i onoga što o drugima učimo u školi, saznajemo iz medija ili čujemo sa crkvenih propovjedaonica ili nekih drugih izvora. Rječnik sociologije (Abercrombie, Hill i Turner, 2008.) navodi kako se pojam predrasuda koristi u literaturi koja govori o rasnim odnosima da bi označio osobne stavove antipatije ili aktivnog neprijateljstva prema drugoj društvenoj skupini, koja se obično definira na temelju rase. Definiranje diskriminacije uzrokuje nepreciznosti zbog složenosti i kompleksnosti pojma. U osnovi riječi, **diskriminacija** potječe iz latinskog jezika *discriminare* što znači odvajati, razlikovati, tj. praviti razliku po nekoj osnovi kao što su spol, rasa, etnička pripadnost, religijsko ili političko uvjerenje, invaliditet, spolna orijentacija, socijalni položaj, obrazovanje ili neka druga osobina. Pod okriljem Ujedinjenih naroda 21. prosinca 1965. godine usvojena je definicija **rasne diskriminacije** u Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Prema članku 1., st. 1. Konvencije izraz *rasna diskriminacija* odnosi se na svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom porijeklu koji imaju za svrhu ili za rezultat da naruše ili da kompromitiraju priznavanje, uživanje ili ostvarenje, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju ili u svakom drugom području javnog života.

7. UTJECAJ RASNE IDEOLOGIJE NA SPORT

I u ovom dijelu teksta poslužit ću se knjigom Jaya Coakleya, *Sports in Society* koji najbolje opisuje utjecaj rasne ideologije na sport ostavljajući značajan trag kroz povijest. Prema Coakleyu (2009.) ljudi su međusobno povezivali boju kože sa sportskom izvedbom. Europljani su koristili rasnu ideologiju kao zaključak kako su obojeni ljudi diljem svijeta primitivna bića vođena snagom umjesto inteligencijom, instinktima prije moralnog kodeksa te impulsima umjesto racionalnosti. Smatrali su kako Afroamerikanci ne osjećaju bol na isti način kao i bijelci te zato mogu podnositi jače udarce. Upravo zbog toga su njihov uspjeh zanemarivali. Uspjeh su smatrali besmislenim jer su po njima Afroamerikanci vođeni životinjskim instinktima, dok su s druge strane bijelce smatrali herojima vođenima moralom. Za Afroamerikance su pretpostavili da su biološki superiorni. „Visoke razine postignuća crnih sportaša u određenim sportovima pripisane su prirodnim sposobnostima i fiziološkoj prednosti – u kontrastu s pretpostavljenim napornim radom i inteligencijom bijelih sportaša.“ (Donnelly, 1996: 228). Postoje znanstvenici koji proučavaju Afroamerikance kako bi otkrili gen koji će objasniti veću uspješnost nad bijelcima. Međutim, istraživanja su pokazala kako su geni aktivirani mnogim vanjskim čimbenicima te tako ne postoji dokaz koji bi objasnio razliku gena za složene sportske izvedbe kod crnih i bijelih sportaša. No ipak, prema rasnoj ideologiji uspjeh bijelih sportaša je mjerilo kojima se drugi procjenjuju i tumače, dok je uspjeh Afroamerikanaca invazija ili preuzimanje, problem koji se treba riješiti. Bijeli sportaši se dugi niz godina nisu htjeli natjecati s Afroamerikancima. Smatrali su kako oni nemaju karakter ni hrabrost za natjecanje. Kao rezultat različitih aspekata rasnih ideologija, mogućnost za sudjelovanje Afroamerikanaca bilo je ograničeno u mnogim sportovima. Bavili su se sportovima koje su im segregirane škole mogle pružiti te su tako izbor i postignuća u sportu bila pod utjecajem rasne ideologije. Mnogi mladići i djevojke nisu mogli izabrati sport jer se on identificirao kao *bijeli* ili *crni*. Na temelju navedenih teza zaključujemo kako je rasna ideologija utjecala na živote ljudi i organizaciju društvenih svjetova.

8. RASIZAM U SPORTU

Valeri (2010; cit. prema Coakley, 2009.) je klasificirao tri osnovna izraza rasizma. Iako ga je definirao u nogometu, te klasifikacije postoje u ostalim sportovima. Razlikujemo izravan rasizam, neizravan rasizam i rasizam na terenu.

- *Izravnim rasizmom* fanovi vrijeđaju igrače zbog etničkih, rasnih ili vjerskih razloga. Primjer toga su navijači koji bacaju banane i prave zvukove majmuna kada se natječu sportaši afričkog podrijetla.
- *Neizravan rasizam* prepoznajemo kada fanovi koriste muziku ili natpise te tako promoviraju netrpeljiv ili diskriminacijski politički program koji nema izravne veze s događajem ili igračima.
- *Rasizam na terenu* bilježimo kada igrači, treneri i suci daju negativne rasne, etničke ili vjerske komentare, kada pogrdama i izrugivanjem ponižavaju protivnike.

Raznim primjerima (dalje u tekstu) potvrđujemo kako je svaki od tih oblika rasizma značajno prisutan. Ovi obrasci izražavanja rasizma postaju problem u mnogim zemljama. Kao što tvrdi Coakley (2009.) čak i danas govorimo o nevjerojatnoj brojci od 44 milijuna Afroamerikanaca koji su podzastupljeni u većini sportova na najvišoj razini natjecanja. Ljudi uviđaju, ali ne shvaćaju da Afroamerikanci ne sudjeluju u 39 od 44 sporta koji se igraju na fakultetima. Također su odsutni u većini sportova koji se igraju na međunarodnoj amaterskoj ligi, dok se natječu samo u pet profesionalnih sportova. U golfu, tenisu i plivanju gotovo da ih i nema. S druge strane, nedavna izvješća iz profesionalnih liga i timova pokazuju kako su bijelci zastupljeni na najvišim položajima vlasti te tako Afroamerikanci uglavnom igraju pod kontrolom i upravljanju bijelih muškaraca. Takvi obrasci su slični u većini drugih sportskih organizacija na gotovo svim razinama natjecanja. Primjer su timovi u National Fotball League (NFL) i National Basketball Association (NBA) u kojima igra 70-80% Afroamerikanaca, ali su 90-95% stalnih gledatelja bijelci (Eliasoph, 1999; cit. prema Coakley, 2009: 260).

8.1 Primjeri rasizma u sportu

Sport je rastući ekonomski i društveni fenomen. Olimpijski ideal razvijanja sporta je mir i razumijevanje među narodima i kulturama. Sport treba njegovati vrijednosti poput timskog

duha, solidarnosti, tolerancije, „fair playa“, osobnog razvoja i ispunjenja. Svijet sporta pod pritiskom je organizacija i skupina koje rasizmom, ksenofobijom i uporabom nasilja pokušavaju uništiti zadovoljstvo, entuzijazam i jedinstvo kojima je sport okružen. Rasizam u Americi i svijetu ostao je, čini se, i dalje nerješiv problem. Ujedinjeni narodi upozoravaju kako je rasizam i dalje ozbiljan problem u sportu. Sljedeći primjeri potvrđuju gore navedenu izjavu.[4]

- Muška populacija nogomet definira kao najvažniju sporednu stvar na svijetu. Nogomet je jedan od najmasovnijeg i najpopularnijeg sporta te su zbog toga i rasističke uvrede unutar tog sporta najčešće. Postoje mnogi primjeri vrijeđanja igrača, bacanja banane na njih te omalovažavanja. Tako je prije tri godine veliki igrač Liverpoola Luis Suarez nazvao igrača Manchester Uniteda Evru crnčugom te mu rekao da ne priča sa crncima. Iako je Suarez porekao optužbe, Football Association (FA) ga je kaznila sa osam utakmica ne igranja. Nažalost, kazna nije utjecala na Suareza te Evri ni na idućem susretu tih dvaju klubova nije htio pružiti ruku.

- Serena i Venus Williams su najuspješnije i među rijetkim igračicama tenisa afričkog porijekla na vrhunskoj razini. Kroz djetinjstvo i cijelu sportsku karijeru doživjele su razne rasističke uvrede. Jedan od najuvredljivijih komentara bio je 2001. na turniru Indiana Wellsa. Ona i njezin otac krenuli su niz stepenice do sjedala, gdje ih je jedan čovjek nazvao crnčugama i rekao im kako bi volio da je 75' da ih žive odere. Istog trenutka Serena je prekinula turnir i više se nikada nije natjecala na njemu.

- Košarkaški sustav Howell srednje škole u finalu regionalnog prvenstva srednjih škola pobijedio je Grand Blanc s 54-59. Naime, Howell je škola koju pohađaju bogati bijelci te je izjava jednog igrača Howella uzburkala javnost i postala udarna vijest svugdje u svijetu. „Ne samo što smo pobijedili Grand Blanc, nego smo i bijelci! Howell je definitivni pobjednik! Živjela bijela snaga! #HitlerIsMyDad.“

[4] Dostupno na: http://www.sportskeeda.com/slideshow/top-10-worst-incidents-of-racism-against-athletes

- Velika grčka nada Vuola Papachristou izbačena je iz grčkog tima te nije nastupala na Olimpijskim igrama u Londonu 2012. zbog komentara na Tweeteru. Te godine u Grčkoj je harao opasni virus Zapadnog Nila kojeg su prenosili komarci te je atletičarka svoju zabrinutost iskazala rasističkim komentarom „Ne sviđa mi se što je sve više Afrikanaca u Grčkoj. S toliko njih u našoj državi, komarci iz Zapadnog Nila će barem moći jesti domaću hranu!?“

8.2 Borba protiv rasizma

Svake godine 21. ožujka obilježava se *Međunarodni dan borbe protiv rasne diskriminacije* u znak sjećanja na 21. ožujak 1960. godine kada je u Južnoafričkoj Republici ubijeno 69 ljudi tijekom mirnog prosvjeda protiv aperthajda. Ta tragedija označila je važan korak u borbi protiv rasizma, te upozorila na potrebu sudjelovanja protiv rasne diskriminacije. Rasizam u sportu pojavljuje se kroz rasne rasističke šale na račun rase sportaša, njihovog uspjeha te uspoređivanjem sa životinjama. Neophodno je upozoravati javnost na još uvijek prisutne probleme rasizma koje se javljaju kao negativne društvene pojave Raznim kampanjama, pjesmama, spotovima države sudjeluju u borbi protiv rasizma gdje žele poslati poruku cijelom svijetu. U nastavku teksta navest ću neke od najpoznatijih primjera borbe protiv rasne diskriminacije.

8.2.1 „Black Power“ pozdrav

Olimpijske igre u Meksiku 1968. godine su zapamćene kao događaj javnog izražavanja protiv rasizma. Pozdrav „Black Power“ smatra se jednim od najvažnijih političkih izjava u povijesti modernih Olimpijskih igara. Tommie Smith i John Carlos su tijekom dodjele medalja u Ciudad de Mexicu podignuli jednu ruku stisnute šake na kojoj je bila crna rukavica (Slika 5). Oba američka sportaša namjeravala su donijeti crne rukavice, ali je Carlos svoje zaboravio. Smith mu je dao jednu svoju rukavicu te ju je na prijedlog Petera Normana stavio na lijevu ruku i tako napravili razliku od tradicionalnog „Black Power“ pozdrava. Držali su je podignutu pognute glave dok američka himna nije završila. Navedeni sportaši osvojili su zlatnu i brončanu medalju na 200 metara sprint. Osvajač srebrne medalje Australac Peter Norman stavio je na jaknu značku olimpijskog projekta za ljudska prava i tako iskazao empatiju prema Amerikancima. Kako bi predstavili crno siromaštvo Afroamerikanci su primili medalje u crnim čarapama bez obuće. Crna marama

oko vrata predstavljala je crni ponos, a otkopčan gornji dio trenirke solidarnost prema osobama radničke klase. John Carlos nosio je i ogrlicu od perli koja je predstavljala pojedince koje su linčovali ili ubili i za koje se nitko nije pomolio, koji su obješeni i razapeti. Tommie Smith objasnio je njihovu gestu pozdravom za ljudska prava. Publika ih je izviždala kada su sišli s podija, a Međunarodni olimpijski odbor doživotno je zabranio nastup na Olimpijskim igrama obojici atletičara. Smith je nakon toga izjavio: „Ako pobijedim, ja sam Amerikanac, a ne crni Amerikanac. Ali ako sam napravio nešto loše, onda će reći da sam crnac. Mi smo crni i ponosni što smo crni. Crna Amerika će shvatiti što smo učinili večeras.“ Dok je John Carlos nadodao: „Znali smo da je ovo što smo napravili veće od bilo kojeg sportskog postignuća.“[5]

Slika 5 - Olimpijske igre u Meksiku, 1968. godine; Tommie Smith (sredina) i John Carlos (desno) čine „Black Power“ pozdrav, dok Peter Norman (lijevo) nosi značku olimpijskog projekta za ljudska prava kao znak solidarnosti
Izvor: www.time.com

8.2.2 UEFA-ine kampanje protiv rasizma

„Kampanje za uklanjanje rasizma, diskriminacije i netolerancije iz nogometa postala su glavni prioriteti za UEFA-u u posljednjih nekoliko godina. Od 2001. UEFA je stvorila blisko partnerstvo s FARE mrežom koja je posvećena borbi protiv rasizma i ksenofobije u nogometu koristeći se društvenim položajem nogometa kao sporta kako bi prevladala diskriminaciju manjina. UEFA je napravila kampanju s porukom „Ne rasizmu“ čiji je cilj povećati javnu svijest o netoleranciji i diskriminaciji u nogometu, kao i razvoju ideje i

[5] Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/1968_Olympics_Black_Power_salute

strategije kako se boriti protiv njih. Igrači su nosili poruke „No to racism“ i antirasistički natpisi jasno su vidljivi na stadionima. Na početku svake utakmice „Ne rasizmu“ natpisi prikazuju se na terenu.“ (Lisec, 2015.). Union of European Football Associations (UEFA) pripremila je veliku i snažnu kampanju protiv rasizma prije i za vrijeme polufinalnih utakmica na europskom prvenstvu 2008. godine. Nakon sviranja nacionalnih himni pročitala se poruka od strane UEFA-e: "Moja momčad i ja izjašnjavamo se kako smo protiv bilo kakvog oblika diskriminacije. U posljednja tri tjedna vidjeli smo kako nogomet spaja sve ljude bez obzira na vjeru, nacionalnost ili boju kože. Molim vas priključite se kampanji *Ujedinjeni protiv rasizma*." Svaki od kapetana momčadi pročitao je poruku na vlastitom jeziku netom nakon što je završilo sviranje nacionalnih himni. Publika je također bila dio masovnog pokreta protiv rasizma i diskriminacije bilo koje vrste širom svijeta. Na ulazima u stadione podijeljeni su ovratnici različitih boja čime su simbolično promovirane razlike ljudi na svijetu, ali i ono što nas sve spaja, a to je razum i tolerancija. Nakon obraćenja oba kapetana gledaoci na stadionima su tzv. *meksičkim valovima* pozdravili plemenitu kampanju UEFA-e.

8.2.3 „Rasizam prestaje sa mnom“

Povjerenstvo za ljudska prava u Australiji pokrenuo je kampanju „Rasizam prestaje sa mnom“ i „Igraj po pravilima“. Udružilo se sa snažnom TV Community Service Announcement (CSA) kako bi promovirali sportske događaje putem društvenih medija. U kampanji su uključeni najpoznatiji sportski heroji u Australiji koji šalju jednostavnu poruku „Rasizam prestaje sa mnom“. Unatoč nizu programa i politika, slučajevi rasizma i diskriminacije se pojavljuju redovito na lokalnoj i nacionalnoj razini u mnogim sportovima svake sezone. “Sport je sve o druženju, sigurnom natjecanju i poštenoj igri bez obzira na boju kože, podrijetlo ili kulturu. Bilo da ste igrači, gledatelji, treneri ili službenici, jednostavno nema mjesta rasizmu ili diskriminaciji u sportu“ rekao je povjerenik Innes, supredsjedatelj programa „Igraj po pravilima“.

8.2.4 Hrvatski sport u borbi protiv rasizma

Hrvatski sport također sudjeluje u borbi protiv rasizma. Hrvatski nogometni savez priključio se UEFA-inoj kampanji u prevenciji rasizma. Prije početka utakmice igrači su na znak sudaca podigli kartone s porukom „Pokaži rasizmu crveni karton“. Također, svake

godine igrači prve momčadi sudjeluju u zanimljivim projektima na temu borbe protiv rasizma i diskriminacije. Kampanja glasi „Jednakost = jedini izbor“. Raznim porukama i video sadržajima potiču prihvaćanje različitost i borbu protiv rasizma i diskriminacije.

9. RASNA DISKRIMINACIJA U KARATEU

Ubojstvo Martina Luthera Kinga potaknulo je najveće rasne prosvjede i nemire diljem Amerike. To je bilo teško doba za život Afroamerikanaca u svim aspektima života, kako u sportu općenito tako i u karate sportu. Rasizam u karateu u Americi bio je očit. Organizatori turnira eliminirali su Afroamerikance na način da su radili jedan protiv drugog. Dva najbolja borca, koja su često bila iz iste škole, borila su se međusobno, gdje je na kraju borbe jedan od potencijalnih osvajača medalje bio eliminiran iz turnira. Osim namjernog pokušaja eliminacije, javljale su se nepravde prilikom suđenja. Afroamerikanci nisu dobivali zasluge za učinkovite tehnike kada su se borili protiv bijelih protivnika, a bili su i žrtve raznih nepravda i prevara na turnirima, kako zbog boje kože, tako i zbog drugačijeg stila borbe specifičnom za njih. Jedan od presudnih faktora za preokret bio je turnir 1969. godine između Joe Lewisa i Steve Sandersa. Svi su bili svjesni, uključujući Joe Lewisa, da je Stevu Sandersu nepravedno oduzeta titula. „Mislim da nemam nikoga da govori u moje ime zato što sam crni borac“, izjavio je Steve Sanders (James i Simon, 1989: 31).

Unatoč rasizmu Sanders je postao veliki borac i osvojio je mnoge državne i međunarodne naslove. Smatrao je da se Afroamerikanci trebaju udružiti kako bi se borili protiv nepravednih odluka na turnirima, kao i izvan njih. Tako je 1969. godine okupio uspješne i talentirane Afroamerikance i osnovao Crnu karate federaciju (BKF) (Slika 6). Organizacija je prije svega služila za borbu protiv povrede pravila kao i za veća prava Afroamerikanaca u svijetu karatea. Međutim, nije bilo lako za BKF „Sjećam se da sam jednom prigodom došao na turnir i čuo kako najavljivač govori *'Evo Karate saveza Crna pantera'*. Možete si zamisliti koliku je to štetu nanijelo našem imidžu. Prikazali su nas kao hrpu ovisnika o drogi i prijestupnika“ kazao je Sammy Pace, potpredsjednik organizacije (James i Simon, 1989: 31). O teškim počecima svjedoči Steve Sanders: „U početku je bilo vrlo teško. Kad bi organizacije tražile ideju ili mišljenje o pravilima, BKF se uvijek zaobilazilo.“ (James i Simon, 1989: 32) Organizacija je postizala sve više uspjeha te tako stekla poštovanje među karate zajednicama. Izvorna grupa Sanders, Williams, Smith, Stewart i drugi osvojili su Long Beach međunarodno ekipno prvenstvo tri godine za redom, od 1971-1973. Uspjeh organizacije promijenio je pogled na nju. „Sad kad smo već neko vrijeme na sceni, ljudi me zovu čim iskrsne problem, kako bi se čim prije riješio“ rekao je Steve Sanders (James i Simon, 1989: 32). Savez je bio velika podrška za Afroamerikance te su BKF borci osvajali

više od polovice trofeja na turnirima na kojima su sudjelovali. Dokaz o uspješnosti organizacije potvrđuje činjenica da je BKF brojio više od 1000 članova, kako crnaca tako i bijelaca, diljem cijele zemlje.

Slika 6 - „Black karate federation“ sa osnivačem Steve Sandersom (dolje drugi s desne strane)

Izvor: https://books.google.hr

Osim što su zastupali interese Afroamerikanaca u borilačkim sportovima, BKF se zalagao za ciljeve poput obrazovanja potlačene gradske mladeži te smanjena problema s drogama. Drugim riječima, njihov sekundarni cilj bio je pomoći mladima u zemlji, posebno manjini koja bi inače bila na ulicama u bandama. Osim poučavanja o moralnim vrijednostima, osnivači BKF-a su inzistirali na zaposlenju svojih članova. Kao zahvalu za doprinose mladenačkoj zajednici Los Angelesa, gradonačelnik Bradley je u sklopu Mjeseca crnačke kulture u siječnju 1988. organizaciji BKF dodijelio priznanje za doprinos zajednici. Unatoč velikim naporima BKF u borbi protiv rasizma, izjava natjecatelja karatea Timothya Bleckforda jednog kluba u Americi, potvrđuje činjenicu da je rasizam i dalje prisutan: „Ako ste me upoznali prije godine dana, garantiram vam da me ne biste prepoznali. Otkad sam rođen, naučen sam da je moja rasa superiornija od drugih i bez puno razmišljanja, diskriminirao bih svakoga tko ne odgovara tom opisu. Dok je izgledalo da sam predodređen da zauvijek imam takvo razmišljanje upisao sam se na karate i sve se

promijenilo. Promijenio sam se iz *bigota* u *bigota* koji voli karate, i danas sam taj isti čovjek.“[6]

9.1 Rasizam u karateu u Južnoj Africi

Jedna od najznačajnijih žena u borbi protiv rasizma bila je Nellie Kleinsmidt koju poznajemo kao baku karatea u Africi. Njena sportska karijera podudara se s ranim razvojem karatea u Južnoj Africi. Nellie Kleinsmidt radila je kao nastavnica u školi poučavajući nastavu klavira, sve dok jednog dana nije vidjela natpis za poduku karatea. S obzirom da su joj se i otac i brat bavili boksom, nije joj puno trebalo da svoju strast usmjeri na karate. Tako je 1965. započela karate karijeru i zahvaljujući njezinoj borbi protiv rasizma u karateu, postala jedna od vodećih žena u tom sportu. Kao *obojena žena,* njezin život i karate značajno su bili modelirani zakonima aparthejda. S obzirom da je država bila podijeljena na područja stanovanja na temelju rasa, gdje je cilj bio spriječiti kontakt između ljudi različitih rasa, Kleinsmidt nije mogla napredovati. Dobila je vrlo malo formalnih instrukcija između 1966. i 1973. zbog nedostatka objekata i kvalificiranih instruktora u područjima njene rasne skupine. Osim navedenih problema, Hugh St John Thomson savjetovao je trenere dvorane da se riješe studenata obojene kože ili će vlasti zatvoriti dvoranu. To je jako utjecalo na Kleinsmidt, no, odlučna da ne odustane, objasnila je kako ona i ostali studenti obojene kože vježbaju u petak navečer i nedjelju kada nikog drugog nema u dvorani. Nažalost, nije uspjela u svom naumu i s ostalim je studentima trebala pronaći drugo mjesto za treniranje. Rješenje su pronašli u odlasku u kuće pojedinaca, no Kleinsmidt nije odustala u potrazi za klubom koji bi ih prihvatio. Jednog dana vidjela je auto s karate naljepnicom. Prišla je vozaču Johanu Roaxu i pitala može li studenti obojene kože trenirati u njegovom klubu. Kada je odgovor bio potvrdan, Nellie Kleinsmidt se pridružila Johans Goodwod karate školi koja joj je pružila redovito mjesto za treniranje. Njezin napredak dokazan je 1977. polaganjem crnog pojasa 1-og dana.

Unatoč napretku odlazak u Goodwood karate školu donijelo je sa sobom surove stvarnosti aparthejda. Prebivalište karate škole bilo je konzervativno predgrađe samo za bijelce te bilo kakva interakcija između obojenih ljudi i bijelaca bila je zabranjena. 1978. godine Johan Roux i Nellie Kleinsmidt (slika 6) započeli su ljubavnu vezu koju su morali skrivati te Nellie zbog više razloga nije imala namjeru napustiti dvoranu. Johan Roux, Nellie

[6] Dostupno na: http://www.clickhole.com/blogpost/years-i-was-bigot-then-i-took-karate-class-now-im--3241

Kleinsmidt i karate studenti bili su pod stalnom prijetnjom da budu prisilno udaljeni od dvorane i zatvoreni. Primali su mnogo prijetećih pisama, žalbi te osobnih prijetnji. Policija je bezbroj puta nasilno ulazila u dvoranu i zahtijevala osobne karte i informacije taktikom zastrašivanja. "Nikad nisi znao što bi se moglo dogoditi. Svatko te može izdati. Usred noći, glasan pucanj i oni ulaze unutra i hvataju te u krevetu, zatim si uhićen ili nešto gore. Možeš provesti nekoliko godina u zatvoru, ali smo napravili planove za što napraviti kada smo uhićeni i odlučili smo samo nastaviti. To je bio naš otpor." kazao je Johan Roux (Mangan i Hong, 2001: 223). Nellie Kleinsmidt je, s druge strane, smatrana opasnom za vladu te su je vladini zaštitari čekali izvan dvorane u slučaju da planira nešto ilegalno. To je za skriveni par bilo uznemirujuće i frustrirajuće te su odlučili organizirati kampanje kako bi se oduprijeli pritiscima vlade da zatvore dvoranu zbog ne-rasne politike. 1982. godine osnovali su organizaciju Karate-Zen gdje je Nellie Kleinsmidt bila karate instruktor. Kako se 80-ih aparthejd postupno počeo ukidati, otpori crnaca bili su sve žešći kao i Nelline borbe protiv vlasti aparthejda. S druge strane, javili su se problemi za članove karatea jer je Južnoafričko vijeće za sport nametnulo moratorij gdje je zabranjen kontakt s međunarodnim sportskim organizacijama. To ne samo da je ometalo napredak Afroamerikanaca koji su već bili marginalizirani i u nepovoljnom položaju zbog zakona aparthejda, nego je i ograničavalo bijele sportaše u napretku.

Demokratske tranzicije i ukidanje moratorija 1990. godine dovele su do ujedinjenja vladinih sportskih tijela i ne-rasnih sportskih organizacija. Ujedinjenje je poslužilo Nellie Kleinsmidt kao odskočna daska u potrazi za ostalim aspektima njezine karijere i za rješavanje nejednakosti unutar južnoafričkog karatea. Tako je 1992. godine postala južnoafrički nacionalni sudac te zaradila status kontinentalnog suca Južnoafričke karate federacije. Ona je također imenovana za suca odbora u Južnoj Africi i tako postala prva i jedina žena s tom titulom. Osim navedene titule, 1998. godine Nellie Kleinsmidt okrunila se crnim pojasom 6.-og dana i tako postala jedna od tri žene u cijeloj Južnoj Africi sa titulom majstora karatea. Iako su pomaci enormni, aparthejd ukinut, rasizam još uvijek nije iskorijenjen. Rang i doprinos Afroamerikanaca u karateu još uvijek nije priznat i cijenjen. Prije svega to je zbog borbe moći između vladinih sportskih objekata i ne-rasnih sportskih tijela. Drugi razlog je neprihvaćanje bijelih instruktora za priznavanja titula tijekom razdoblja aparthejda pripadnicima ne-rasnih organizacija kao što je Karate-Zen. Uzimam za primjer slučaj kada je jednom prigodom bijeli muški instruktor ignorirao titulu sensei Nellie Kleinsmidt tako što joj se obraćao prvim imenom, a ne titulom koju je nosila.

Slika 7 - Nellie Kleinsmidt sa svojim mužem Johanom Rouxom

Izvor: www fightland.vice.com

Nellina borba protiv diskriminacije ostavila je upečatljiv trag. Iako je još dalek put do potpune slobode i prava ljudi u toj državi te iako rasizam i dalje postoji, Nellie Kleinsmidt i Johan Roux ostavili su upečatljiv trag u borbi za prava svih ljudi bez obzira na boju kože.

9.2 Rasizam u karateu u Europi

Europa još uvijek nije toliko rasno raznolika poput Amerike, ali dolaskom imigranata te izbjeglica raste mržnja i diskriminacija prema njima. Rasizam, islamofobija i antisemitizam ozbiljno su povećani u Europi u 2014. godini, pokazao je izvještaj Vijeća Europe.[7] Nasilje na sportskim događajima i dalje je zabrinjavajući problem i javlja se u različitim oblicima. Kako se javlja kroz najpopularnije sportove poput nogometa, košarke ili rukometa, tako se javlja i u borilačkim sportovima.

Kako Hrvatski karate savez ima dobre odnose sa Izraelskim savezom započela je međusobna suradnja. Predstavnici Izraela dolazili su trenirati u Hrvatsku i obrnuto. 2013. godine otišla sam u Izrael, Beer Shevu, trenirati sa njihovom reprezentacijom gdje me iznenadio velik broj rasističkih uvreda. U razgovoru sa natjecateljicom Dianom Petrescu spomenula bih primjer koji najbolje opisuje spomenutu situaciju. U susjednom gradu Domeni, gradu sa najvećom populacijom crnaca u državi, politika kluba je da djeca prije upisa imaju pravo na mjesec dana treniranja bez plaćanja članarine. Sedmogodišnji dječak Ron započeo je poduku karatea, te se nakon prvog sata više nije pojavio u klubu. Trener je nazvao roditelja dječaka kako bi provjerio ima li on namjeru dalje dolaziti na treninge.

[7] Dostupno na: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/jagland-rast-islamofobije-i-antisemitizma-u-evropi

Roditelj je odgovorio kako njegov dječak neće trenirati sa prljavom i neodgojenom djecom te je njegova poduka završena.

Nema puno pisanih dokaza o slučaju rasizma u Hrvatskoj u karateu. Razlog je nedovoljna medijska popraćenost, te zanemariv broj natjecatelja druge boje kože. Izjava jednog roditelja iz karate kluba Samobor ipak govori o prisutnosti rasizma među mladima. 1994. godine u karate klubu Samobor osmogodišnji David tamnopute kože upisao je karate. David se u početku dobro uklopio, ali su ga s vremenom ostala djeca počela vrijeđati i nazivati ga pogrdnim imenima nakon čega je dječak prestao trenirati. Rasistički ispadi u hrvatskom karateu nisu česti, no oni postoje i obično su usmjereni prema sportašima druge boje kože.

10. ZAKLJUČAK

Sociolozi sporta tvrde da je sport ogledalo društva te da analizirajući sport možemo steći dublji uvid u društvo kao takvo. U suvremenom društvu, sport je još uvijek područje muške dominacije. Budući da su muškarci kroz povijest bili na pozicijama moći, oblikovali su i upravljali sportom onako kako je njima odgovaralo. Za žene je bilo predodređeno zanimanje kućanice. Unatoč protoku vremena i promjenama u smislu stvaranja ravnopravnosti među spolovima, još uvijek društvom dominira mišljenje kako je sport predodređen za muškarce, a ne za žene. Sportovi favoriziraju muška tijela. Možemo reći da je sport jedno od rijetkih društvenih polja u kojima postoji muška dominacija koja se javno propagira i slavi. Stoga su žene u slabijoj poziciji nego muškarci radi postojećih razlika u tjelesnoj snazi i predrasuda vezanih za navedeno. S druge strane ženska tijela oblikovana sportom smatrana su neprivlačnima i odbojnima. Muško tijelo tako posjeduje potrebne sposobnosti za uspješno bavljenje sportom, dok s druge strane ženska tijela služi kao primjer lošeg natjecatelja. Kroz povijest stvoreni su razni mitovi koji su sprječavali sudjelovanje žena u sportu. Smatralo se da će treniranje napornog sporta uzrokovati oštećenje ženskog reproduktivnog sustava i stvaranja neženstvenog tijela. Mitovi se postupno odbacuju ali spolna i rodna neravnopravnost i dalje postoji. Žene u sportu sudjeluju rjeđe i manje nego muškarci. Nedovoljna zastupljenost žena na pozicijama moći je itekako izražena. Tjelesni odgoj je također poprilično ograničen u pitanju djevojaka jer nastavnici tjelesnog odgoja općenito manje pozornosti posvećuje djevojčicama. Novčana primanja sportašica su više nego dvostruko manja u odnosu na sportaše. To su samo neke činjenice koje potvrđuju spolnu i rodnu neravnopravnost u sportu.

Situacija za žene nije povoljna u sportovima koji se smatraju izrazito muškima, a u takve ubrajamo i karate ako govorimo isključivo o borbama. I dalje postoje uvjerenja kako bi se trebalo zabraniti sudjelovanje žena u muškim sportovima. U karateu kao i ostalim sportovima postoje rodne neravnopravnosti ali situacija za žene je daleko bolja nego primjerice u boksu ili MMA. Žene su izborile svoja prava u težinskim kategorijama i novčanim primanjima iako neka natjecanja i dalje više nagrađuju muškarce. I dalje postoji neravnomjerna zastupljenost žena na trenerskim pozicijama i u radu klubova, a treneri i dalje znaju omalovažavati žene smatrajući ih slabijim spolom. Karate za razliku od ostalih borilačkih sportova ne dozvoljava puni kontakt pa muškarci ne izbjegavaju raditi za ženama koliko u drugim sportovima.

Ovaj je rad pokušao ukazati na problem rasizma i spolne te rodne nejednakosti u sportu današnjice. Razni pokreti šezdesetih godina utjecali su na događanja kako u životu općenito tako i u sportu. U to vrijeme događale su se značajne promjene u borbi za ljudska prava. Prisjetimo se pozdrava „Black Power" gdje su osvajači zlatne i brončane medalje u utrci 200 metara, Tommie Smith i John Carlos šokirali svijet tako da su javno izrazili nezadovoljstvo stanjem u društvu. Od tog događaja prošlo je pedeset godina i postignuti su razni pomaci u borbi protiv rasizma. Iako bismo voljeli vjerovati kako je rasizam iskorijenjen on i dalje postoji posebno u sportu. Rasnom ideologijom stvorene su predrasude koje je teško mijenjati. Suvremeni sport jedan je od najučinkovitijih sredstva socijalizacije svih društvenih skupina i kao takav je najviše podložan rasističkim ispadima. Kada govorimo o rasizmu današnjice povezujemo ga sa zlostavljanjem igrača. Rasistička vrijeđanja dešavaju se od strane navijača, trenera i igrača. Nasilno ponašanje, pogrdne riječi i uzvici česta su pojava u društvu.

Kako karate nije medijski popraćen kao i ostali popularni sportovi, stoga nisu zabilježeni primjeri rasizma u tolikoj mjeri. To ne znači da rasizam nije prisutan što potvrđuje činjenica raznih rasističkih komentara od strane trenera u Americi i članova kluba diljem svijeta. Sport kao sredstvo razumijevanja i tolerancije među ljudima treba i dalje nastaviti raditi raznim kampanjama protiv diskriminacije i rasizma kako bi se taj fenomen iskorijenio.

Ovim radom ukazala sam na činjenicu kako su spolna i rodna neravnopravnost te rasizam dalje prisutni u sportu. Karate je u prošlosti bio pod veliki utjecajem nepravde prema Afroamerikancima i ženama. Danas je situacija znatno bolja zahvaljujući radu i udrugama koje se bore protiv diskriminacije. Olimpijski ideal razvijanja sporta je mir i razumijevanje među narodima i kulturama. U skladu s time trebalo bi težiti da sportska natjecanja budu mjesta tolerancije različitosti i kao takav suvremeni sport treba biti usmjeren u borbi protiv rasizma i diskriminacije.

11. LITERATURA

Abercrombie, N., Hill, S. & Turner, B.S. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Aljazeera (2015). *Jagland: Rast islamofobije i antisemitizma u Evropi*. S mreže skinuto 12. lipnja 2016. s adrese: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/jagland-rast-islamofobije-i-antisemitizma-u-evropi

Asians (2014). *The Karate Hottie and The Submissive Asian Girl.* S mreže preuzeto 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.8asians.com/2014/04/04/the-karate-hottie-and-the-submissive-asian-girl/

Blažević, R., & Alijagić, A. (2010). *Antižidovstvo i rasno zakonodavstvo u Fašističkoj Italiji, Nacističkoj Njemačkoj i Ustaškoj NDH*. Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci. 31(2), 879-916.

Breglec, Z. (2015). *Rod, spol i žena u hrvatskom jeziku*. Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu. 1(2), 204-219.

Capković, D. (2014). *Feministički pristup ženskom sudjelovanju u automobilizmu*. (Diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu.

CLICKHOLE (2015). *For years, I was a bigot. Then I took a karate class. Now I'm a bigot who knows karate*. S mreže preuzeto 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.clickhole.com/blogpost/years-i-was-bigot-then-i-took-karate-class-now-im--3241

Coakley, J. (2009). *Sports in society: Issues and contraversies*. New York : McGraw – Hill

Čustonja, Z., Jukić, I. & Milanović, D. (2011). *Treneri i stručni poslovi u hrvatskom športu*. Kineziološki fakultet u Zagrebu.

Donnelly, P. (2010). Sport and Social Theory. In B. Houlihan (Ed.), *Sport and Society: A student introduction* (pp. 11-32). London: SAGE Publication

DW (2009). *Rasizam u Hrvatskoj*. S mreže preuzeto 12. lipnja 2016. s adrese: http://www.dw.com/hr/rasizam-u-hrvatskoj/a-4114800

ESPN (2010). *MMA has its own race issues to address*. Skinuto s mreže 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.espn.com/extra/mma/news/story?id=4908823

Houlihan, B. (2010). *Sport and Society: A Student Introduction*. London: SAGE Publications.

Hargreaves, J. (2000). *Heroines of sport*. London and New York: Routledge.

HrvatskiKarateSavez (2016). *Struktura*. S mreže skinuto 4. srpnja 2016. s adrese: http://www.karate.hr/struktura/)

HNS (2014). *Nogometni teren kao mjesto poštivanja. Pokaži crveni karton rasizmu*. S mreže skinuto 4. srpnja 2016. s adrese: http://hns-cff.hr/news/6248/pokazi-crveni-karton-rasizmu/

Institut alternatva (2007). *Commission of the European Communities, White paper on sport*. S mreže skinuto 12. lipnja 2016. s adrese: http://media.institut-alternativa.org/2013/02/institut-alternativa-bijela-knjiga-o-sportu.pdf

IntenseSport (2015). *Professor Ronald Duncan discusses racism in martial arts and Black men in martial arts.* S mreže skinuto 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.sportintense.com/posts/professor-ronald-duncan-discusses-racism-in-martial-arts-and-black-men-in-martial-arts/

James, M., & Simon, G. (1989). *Black Belt*. Rainbow Publications, 27(4), 30-34.

Kamenov, Ž., & Galić, B. (2011). *Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“* Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, 120-142.

Kamenov, Ž., Huić, A., & Jugović I. (2010). *Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji upercepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji*. Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 18(2), 195-215.

KARATE KLUB HRVATSKI DRAGOVOLJAC (2013). *Povijest karatea*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://kkhd.hr/hr/povijest-karatea.html

Karate trening (2010). *Povijest karatea*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://karatetrening.com/povijest-karatea/

Kay, T. & Jeanes, R. (2010). Women, Sport and Gender inequity. In B. Houlihan (Ed.), *Sport and Society: A Student Introduction* (pp. 130-154). London: SAGE Publications.

Lisec, K. (2015). *Rasizam u sportu: sociološki aspekti rasizma u suvremenom sportu*. (Diplomski rad). Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.

Mangan, J.A., & Hong, F. (2001*). Freeing the female body*. London: Frank Cass.

Mrzak, D. (2009). *Povijest karate kluba Samobor*. (Diplomski rad). Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.

Nacional (2002). *Alarmantno istraživanje: Trećina Hrvata su rasisti*. S mreže preuzeto 12. lipnja 2016. s adrese: http://arhiva.nacional.hr/clanak/13058/alarmantno-istrazivanje-trecina-hrvata-su-rasisti

Nešić, M. (2007). *Žene i menandžment karate sporta*. Fakultet za sport i turizam. Novi Sad, Srbija, 2:65-70.

NEWS CANADA (2014). *Halifax woman felt 'disgusting' after martial arts class separated by gender*. S mreže skinuto 30. lipnja 2016. s adrese:

http://www.torontosun.com/2014/01/15/halifax-woman-felt-disgusting-after-martial-arts-class-separated-by-gender

NEZAVISNI.HR (2016). *25. Međunarodni Karate Turnir – Grand Prix Croatia*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://nezavisni.hr/25-medunarodni-karate-turnir-grand-prix-croatia/

Roditeljski.info (2012). *Znate li što je to spolna diskriminacija*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://www.roditeljski.info/magazin/2012/09/znate-li-sto-je-to-spolna-diskriminacija/

SB Nation (2014). *Morning Report: Joe Rogan attributes Jon Jones' lack of popularity to racism, believes Jones would be embraced if he were white*. S mreže skinuto 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.mmafighting.com/2014/9/9/6125107/morning-report-ufc-joe-rogan-jon-jones-racism-chael-sonnen-dana-white-tuf-20-mma-news

Stead, D. (2010). Sport and the Media. In B. Houlihan (Ed.), *Sport and Society: A Student Introduction* (pp. 328-347). London: SAGE Publications.

PlaybytheRules (2016). *No racism in sport*. S mreže skinuto 4. srpnja 2016. s adrese: http://www.playbytherules.net.au/news-centre/articles/1344-no-racism-in-sport

Sportskeeda (2014). *Top 10 worst incidents of racism against athletes*. S mreže preuzeto 12. lipnja 2016. s adrese: http://www.sportskeeda.com/slideshow/top-10-worst-incidents-of-racism-against-athletes

SportSport.ba (2008). *Velika kampanja protiv rasizma*. S mreže skinuto 4. srpnja 2016. s adrese: http://sportsport.ba/ino_fudbal/velika-kampanja-protiv-rasizma/4102

Stantić, J. & Bilbija, V. (2014). *Borba protiv diskriminacije temeljem spola u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji*. Pravni vjesnik. 30(2), 449-466.

Škiljan, B. & Babić, D. (2014*). Romi u Podravini i Međimurju i uključenost u hrvatsko društvo: od predrasuda i stigmatizacije do socijalne distance i diskriminacije*. Institut za migracije i narodnosti. Podravina, Koprivnica, 13(25), 141-159.

Talleu, C. (2011). *Ravnopravnost spolova u sportu*. Zagreb: Biblioteka ONA

TeenInk (2013). *A Hit to the Chest: Gender Equality and Discrimination in the Martial Arts*. S mreže skinuto 30. lipnja 2016. s adrese: http://www.teenink.com/nonfiction/personal_experience/article/572093/A-Hit-to-the-Chest-Gender-Equality-and-Discrimination-in-the-Martial-Arts/

Time (2014). *The Black Power Salute That Rocked the 1968 Olympics*. S mreže skinuto 11. lipnja 2016. s adrese: http://time.com/3880999/black-power-salute-tommie-smith-and-john-carlos-at-the-1968-olympics/#1

Tportal (2014). *Poražavajući porast rasizma u srcu Europe*. S mreže skinuto 12. lipnja 2016. s adrese: http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/331643/Cetvrtina-Arapa-Roma-ili-crnaca-ne-moze-u-nocne-klubove-u-Europi.html

Večernji list (2014). *Emelianenko: MMA nije za žene, one trebaju odgajati djecu*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://www.vecernji.hr/borilacki-sport/emelianenko-mma-nije-za-zene-one-trebaju-odgajati-djecu-943004

Women in Adria (2014). *Žene u sportu manje plaćene jer nemaju iste mogućnosti kao muškarci*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://www.womeninadria.com/zene-u-sportu/

Young, I.M. (1980). *Throwing like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment Motility and Spatiality*. Springer, 137-156.

ŽenskiSport (2015). *Žene i borilačke vještine*. S mreže skinuto 22. lipnja 2016. s adrese: http://zenskisport.rs/zene-i-borilacke-vestine/

Popis slika

Slika 1 - Reformirana isprika 10
Slika 2 - Broj sportskih događaja na Ljetnim Olimpijskim igrama, 1908-2012 11
Slika 3 - Mokgadi Caster Semenyja, osvajačica zlata na Svjetskom prvenstvu u Berlinu 2009., nakon čega ju je Međunarodni olimpijski odbor slao na spolnu identifikaciju 14
Slika 4 - Nellie Kleinsmidt (lijevo) kao osnivačica foruma ženskog karatea u svrhu napretka ženskog sporta i borbe protiv neravnopravnosti 23
Slika 5 - Olimpijske igre u Meksiku, 1968. godine; Tommie Smith (sredina) i John Carlos (desno) čine „Black Power“ pozdrav, dok Peter Norman (lijevo) nosi značku olimpijskog projekta za ljudska prava kao znak solidarnosti 30
Slika 6 - „Black karate federation“ sa osnivačem Steve Sandersom (dolje drugi s desne strane) 34
Slika 7 - Nellie Kleinsmidt sa svojim mužem Johanom Rouxom 37

Popis tablica

Tablica 1 - Zastupljenost žena u Nacionalnim olimpijskim odborima i Međunarodnim sportskim federacijama, 2010. 13
Tablica 2 - Struktura Hrvatskog karate saveza 18
Tablica 3 - Spolna struktura klupskog menadžmenta u Karate savezu Vojvodine 19
Tablica 4 - Zastupljenost žena-trenera u sportu Srbije 19